

Länsstyrelsen Östergötland

Information om JO-beslut

Angående långsam granskning av årsräkningar (dnr 5473–2024)

Under föregående tillsynsår noterade Länsstyrelsen att granskning av årsräkningar i många kommuner dragit ut på tiden och att handläggningstiden för vissa årsräkningar överstigit sju månader. Mot bakgrund härav vill vi passa på att informera särskilt om (JO:s) beslut den 12 december 2025 i ärende med diarienummer 5473–2024. Ärendet avsåg lång handläggningstid vid granskning av årsräkningar.

I beslutet uttalade JO att granskning av årsräkningar är en central del i överförmyndarnas arbete för att säkerställa att huvudmännens tillgångar används på ett korrekt och lämpligt sätt. JO lyfter bland annat att en fullgod granskning måste innehålla en bedömning av om redovisade poster är rimliga, om upptagna utgifter verkligen avser den enskilde och om de är till dennes nytta. Vidare konstaterades att det måste ställas höga krav på överförmyndarnas tillsynsverksamhet och att ett arbetssätt med en inledande översiktlig granskning (förgranskning) inte får innebära att det endast görs en kontroll av årsräkningens formaliteter.

JO kritiserade nämnden för att granskningen av den i (JO)beslutet aktuella årsräkningen tagit nästan ett helt år. Nämnden uppgav i ett yttrande till JO att arbetssituationen varit ansträngd till följd av framför allt att verksamheten flyttat till nya lokaler och att ärendehanteringssystemet bytts ut. JO konstaterade att nämnden har ett ansvar att förbereda och organisera verksamheten så att den fungerar även under en sådan period och att de inte kan undgå kritik för den långsamma handläggningen.

Angående kontroll av hur många uppdrag ställföreträdare har (dnr 8841–2024)

Enligt Länsstyrelsernas nationella tillsynsinriktning för år 2025 och år 2026 ska Länsstyrelsen bland annat särskilt kontrollera överförmyndares handläggning av byten och inkomna klagomål mot ställföreträdare. Dessa ärenden tenderar att beröra frågor om rekrytering och svårigheterna kopplat till att hitta ställföreträdare. Mot bakgrund härav vill vi passa på att informera särskilt om (JO:s) beslut den 12 juni 2025 i ärende med diarienummer 8841–2024. Ärendet tar bland annat upp frågan kring lämpligheten i att en ställföreträdare har ett stort antal uppdrag.

I beslutet uttalade JO att det finns en risk för att ställföreträdare som tar på sig alltför många uppdrag inte klarar av att tillgodose samtliga huvudmäns intressen. Antalet uppdrag ska därför beaktas vid lämplighetsbedömningen av gode män och förvaltare.

JO konstaterade också att förmågan att ha många uppdrag måste bedömas individuellt utifrån vilket slags ställföreträdarskap det är frågan om, hur många andra uppdrag den enskilde redan har samt personens kompetens och erfarenhet. Det måste kunna förväntas att överförmyndare faktiskt har en överblick över hur många och vilken typ av uppdrag som en tilltänkt eller redan förordnad ställföreträdare har. Den kunskapen bör även omfatta uppdrag i andra kommuner. JO ställde sig även kritisk till att nämnden i det aktuella beslutet inte beaktade uppdrag i andra kommuner.

Angående skyldigheten att inhämta läkarintyg och annan utredning i ärenden om upphörande av förvalterskap (dnr 6899–2023)

Länsstyrelsen vill passa på att informera särskilt om (JO:s) beslut den 24 februari 2025 i ärende med diarienummer 6899–2023 som handlar om skyldigheten att inhämta läkarintyg och annan utredning vid handläggning av upphörande av förvalterskap.

JO har i ärendet utrett om överförmyndare kan anses ha en skyldighet att bistå rätten med underlag i ärenden om upphörande av förvalterskap. I beslutet uttalade JO att det inte är självklart att överförmyndare enligt gällande rätt är skyldiga att på tingsrättens föreläggande ge in utredning i dessa fall. Bestämmelserna i föräldrabalken är inte helt klara, och det saknas enligt JO uttryckligt

stöd i förarbeten eller Högsta domstolens praxis för en sådan tolkning.

Däremot anser JO att övervägande skäl talar för att det borde åligga överförmyndare att följa sådana förelägganden från rätten. Vidare framhåller JO att de meningsskiljaktigheter som finns mellan överförmyndare och tingsrätter i frågan kan ge upphov till utdragen handläggning och andra problem, som i slutändan riskerar att drabba enskilda. Det kan även inverka negativt på allmänhetens förtroende för både domstolar och andra myndigheter, när en förvaltningsmyndighet inte anser sig kunna följa domstolsförelägganden. JO har funnit anledning att hos regeringen väcka frågan om en författningsändring.

Angående professionella ställföreträdare (dnr 581-2024)

Enligt Länsstyrelsernas nationella tillsynsinriktning för år 2025 och år 2026 ska Länsstyrelsen bland annat särskilt kontrollera överförmyndares handläggning av byten och inkomna klagomål mot ställföreträdare. Dessa ärenden tenderar att beröra frågor om rekrytering och svårigheterna kopplat till att hitta ställföreträdare. Mot bakgrund härav vill vi passa på att informera särskilt om (JO:s) beslut den 30 april 2025 i ärende med diarienummer 581-2024.

I ärendet anmälde en sjukvårdsinrättning att en person som vårdades där var i behov av förvaltarskap. Nämnden ansåg att det fanns förutsättningar för att ansöka om förvaltarskap men avskrev ärendet utan att ansöka till rätten. Nämnden motiverade sitt beslut med att ställföreträdarna som myndigheten anlitar är lekmän och inte kunde förväntas ha de kvalifikationer som krävdes för att hantera de risker som uppdraget innebar.

JO kritiserade nämnden och uttalade bland annat att en överförmyndare ska ansöka om anordnande av förvaltarskap om det framkommer att den enskilde har behov av det. Den relevanta regleringen lämnar inte något utrymme för det ställningstagande som nämnden gjorde.

I beslutet påpekade även JO att överförmyndare har ett långtgående ansvar för att se till att ett behov av förvaltarskap kan tillgodoses och måste göra alla rimliga ansträngningar för att rekrytera förvaltare även till svårare uppdrag. En ansökan bör enligt JO göras

så snart det står klart att ett förvaltarskap behövs, också när ställföreträdarfrågan inte är löst.

JO gör i beslutet vissa uttalanden om s.k. professionella ställföreträdare. Det finns inte någon skyldighet för överförmyndare att anlita professionella ställföreträdare. Att generellt avstå från att göra det minskar emellertid inte ansvaret för att rekrytera gode män och förvaltare även till svårare uppdrag. JO konstaterar även att överförmyndare kan ha svårt att hitta lämpliga ställföreträdare och att det aktuella ärendet illustrerar risken för att enskilda inte får adekvat hjälp och stöd.